

Kakó bi se več turšice ali koruze pri- delovalo?

(Konec.)

Na Marskim, Ogerskim in po nekterih nemških deželah je obdelovanje turšice pri malih kmetijah, razun majhniga razločka našimu krajnskimu enako; pri velikih kmetijah jo pa sejejo z mašinami, z drevési jo pa plevejo in okopavajo, zato je tudi več pridelujejo, ko pri nas na Krajnskim. Z mašinskim orodjem obdelovana turšica donese

po 120 mernikov zernja na oralu dobre zemlje

„ 80 „ „ „ „ srednje „

„ 50 „ „ „ „ „ slabe „

in 70, 80 do 100 centov pa turščine slame, ki je do 7 čevljev dolga.

Dva učena možá Vagini in Dr. Jasniger po imenu sta si prizadevala zvediti, koliko in kakošnih natórni reči de turšica v sebi ima, in našla sta po kemii, to je po tisti vednosti, ktera zna vse natórne reči v njene dele ločiti, de, ako si turšico z stebalam vred na tavžent delov razdeléno mislimo, se dobí ali izloči iz tavžent delov

vodénih delov	130
lušínastih „	78
kalilnih „	86
sladkornatih „	98
beljakovih „	12
močnatih „	211
klejestih „	358
perstenih „	27
žlezastih „	—

skup tedej redivnih ali tečnih delov . . . 765

neredivnih pa . . . 235.

Turščina slama z stérzi ali turščjaki vred ima dovelj sladkorniga soka v sebi, kteri pa koj preide ali zgine, de le zernje zoriti začné.

Po Vaginitovim imajo dozorjeni in posušeni turščjaki na stotero delov tele reči v sebi:

sladkorniga	7 delov.
beljakoviga	1 „
močnatiga	12 „
lušínastiga	79 „

skupej . . . 100 delov.

Turšično steblo samó ima v sebi:

sladkorniga	32 delov
beljakoviga	1 „
močnatiga	10 „
lušínastiga	57 „

skupej . . . 100 delov.

Leskovic.

Kakó naj kmetje za zdravje skerbíjo.

(Konec.)

2) Varujte se prehlajenja. Kadar človek iz velike gorkote ali vročine naglo na hudi mraz pride, pravijo zdravniki, de je zlo škodljivo in večkrat se takó nevarne bolezni dobijo. Ne imejte prehudo zakurjenih hiš pozimi, in kader iz tople hiše morate iti na hudi mraz, če tudi le za malo časa, ne hodite slabo oblečeni. Če človeka hudi mraz prav prevzame, kmalo zdravje mu odvzame. Zakaj kmetje pozimi ob nedeljih v cerkvi takó močno kašlajo, de se skorej ne sliši ne petja, ne orgle, ne pridige? Samó zato, kér se prehladijo, kér iz vročiga na merzlo, is merzliga na vroče vsi razcukani brez terdne obleke hodijo. Kaderkoli pozimi iz tople hiše greste, vselej se dobro oblecite. Kaderkoli iz hudiga mraza v toplo hišo pridete, nikoli se precej h peči ne pritiskite, ampak vselej pred

nekoliko časa po hiši gori in doli hodite, de se počasi vgrejete, in zdravi bote. Kader bote poleti od težkiga dela in sončne toplote takó vroči, kakor bi bili razbeleni, nikoli se hitro merzle vode ne napite; zlo škodljivo je to, rada se jetika prime, ktera se težko da ozdraviti. Piti v veliki vročini vselej malo mlačno vodo, in po malim, takó vam pijača ne bo škodovala. Per vsih kmetiških delih, naj bo na polji, na travnikih ali v vinogradih, imejte glave vselej pokrite, gologlavi nikoli ne bodite pod milim nebam, posebno v mescu Sušcu in Malitavnu. Kader poleti sonce zlo pripeka, ne bodite nikoli odkriti, de se vam možgani ne vnamejo, ampak vselej imejte kaj na glavi. Nar boljši pokrivalo glave poleti so slamniki. Veliko boljši pa so beli, kakor črni slamniki, zato, kér črni slamniki vročino v sebi obderžijo, beli jo odganjajo. Črna barva ima že od natóre to lastnost, de sončne žarke v sebi obderžuje, bela barva jih nazaj odbija. Ne deržite se stare navade le črne slamnike nositi, ampak ženske in možki kupite si bele slamnike, kakor je v več krajih navada, in ne bo vam vročina škodovala.

3) Varovajte se jeze, togote, sovraštva, prepira, vpitja, zmerjanja in enakih nerodnost. Vse to je zdravju zlo škodljivo. Kader se človek močno razjezi, in se na to hitro slabiga vina napije, je ravno takó, kakor de bi strup pil, pravijo umni zdravniki. Jeza in sovraštvo odvzame človeku mir duše in telesa, mu napravi dostikrat hude bolezni, in priklíče prezgodno smert. Togotin človek, ki se za vsako reč jezi, serdí in togotí, že na obrazi nosi očitno znamenje svoje notranje bolezni, ktera se nikakor ne da ozdraviti. Poterpíte eden z drugim, prizanašajte si, bodite mirni, prijazni in dobrovoljni, in zdravje se vas bo deržalo.

4) Varovajte se piti žganja. Vsaka močna pijača je človeku škodljiva, nar hujši pa je žganje; posebno za mlade ljudi je živ strup. Kdor se žganja piti navadi, se mu začne život od znotraj sušiti, želodec se mu kerči, mozig po kosteh se mu posuší. Žganjapivec se trese ko šiba, vsaka bolezen se ga rada prime, ktera se ne da pregnati. Žganje je že marsikteriga pred časam pod zemljo spravilo. Varvajte se te strupene pijače, in zdravi, in veseli bote živeli. V--i.

Pogovor

kmetifhkiga ozheta s fvojim naravoflovja suzhenim finam, v mezu Velkiferpanu.

Š. Dolshan fim vam fhe odgovor na vprafhanje, od kod de pride, de pri blifku vezhidel tudi gromí. Pri blifku fe namrezh sashene nebefhki ogenj is eniga oblaka v drusiga, ali pa proti semlji, in pri tem prefkoku fe flifhi glaf, grom, kakor fe flifhi tudi pok, kader fe ifkra na kolovratu v zhlen ali drugo rezh prefkozhi. Ako pa hozhete fhe bolj na tanjko to vediti, fi morate mifliti, de blifk je hud ogenj, ki na fvojim potu mozhno srak rasgreje, ga tedaj tudi sredká in odshêne, fofedni srak s mozhjo v ta kraj plane, naredí hrup, in flifhi fe grom.

O. Pa vzhafi tudi gromí, defiravno fe ne blifka; od kod pa ta grom pride?

Š. Grom bres blifka vezhkrat od tod pride, de fe grom flifhi is sgornjiga oblaka, blifk pa nam prikriva spodnji oblak. — Pa tudi takóle fe samore grom bres blifka narediti: voda v foparnim ftanu

potrebuje 1500krat vezh proftora, ko pa v kapljenim. Zhe fe tedaj voda, ki je v sraku, is foparniga ftanú, kakorftna je v sraku, hitro v kaplje foftezhe, poftane bressrakni proftor, v kteriga fofedni srak s mozhjo fhine, in flifhi fe grom, defiravno fe ne blifka.

O. Sakaj fe pa blifk poprej vidi, ko pa fe grom flifhi, ako fe obedvoje na enkrat sgodí?

Š. Luzh (blifk) je veliko hitreji na fvojim potu, ko pa glaf (grom); faj vidite veliko poprej luzh, ko pa flifhite pok, zhe kdo prezej deljezh od vaf vftrelí.

O. Vzhasi svezher fe blifk vidi, grom pa fe ne flifhi, in ljudje pravijo, de tifti blifk pride od ognja is víz, in de je takrat dobro moliti sa dufhe v vízah.

Š. Moliti sa dufhe v vízah je vfelej dobro, kar naf uzhi fвета véra; verovati pa, de ogenj is viz fhviga, kadar fe svezher bres groma blifka, ni práv in je vrasha; sakaj takrat je le hudo vreme fhe takó deljezh od naf, de fe blifk vidi, grom pa fe ne flifhi. Zhe fte poftavim pri fvetim Jofhtu, kader v Ljubljani na gradu vftrelí, vidite luzh (blifk), poka pa ne flifhite.

O. Ako pride blifk in grom od nebefhkiga ognja, od kod pride pa trefk?

Š. She poprej fim vam povedal, de blifk nizh drusiga ni, kakor prefkok nebefhkiga ognja is eniga v drugi oblak ali pa proti semlji. Ako oblak napolnjen s nebefhkim ognjem pride bliso zerkve, hifhe, drevesa, zhloveka, shivine, vode i. t. d., ktere rezhi nimajo kaj tega ognja, ali imajo le nafprotniga, ta ogenj is oblaka fhine na te rezhi, jih vshgè, rasdrobí, rastópi, ubije in pravimo, de je tréfhilo.

O. Janes! ta ti pa she ne bo oftala. Kakó bo neki fami blifk shivino in zhloveka ubil, drevó, hifho, zerkev vshgal, sheleso in drugo rezh rastopil in take fhkode naredil?

Š. Ravno fam blifk vfe to ftorí. Zhe fe na kolovratu s veliko fhipo in po dolgim vertenju napravi veliko nebefhkiga ognja, fe samore v malim vfe to narediti, kar trefk naredí. Ako fe namrezh tak ogenj is kolovrata napelje na shveplo, predivo, flamo, ali fuh lef, jih vshgè; zhe fe fpufti na ptizha ali druge male shivali, jih ubije; lahko rastopljive rezhi pa rastópi. Zhe ima she fama ifkra tega ognja tako mozh, kolikanj vezhi mora imeti blifk, kér je vezh tavshent tazih ifker fkupej!

O. Ako ftrela ni drusiga ko blifk, kakó fo jo pa ljudje samógli najti?

Š. Blifk na fvojim potu vzhasi rasdrobí kamne in fkale, rastópi sheleso ali kaj drusiga, odbije kaj od pohifhtev, in ljudje te rezhi najdejo in miflijo, de fo ftrela nafhli.

O. Ako ftrela ni drusiga kakor blifk, kakó pa vzhasi samore tudi vodéna biti, ktera ne vshgè, in zhe pride sa ognjeno, fhe pogafne?

Š. Štrela nikdar ni vodéna, kakor nekteri napzhno miflijo, ampak je vfelej ognjena. Ljudje fi le sató vodéno ftrela miflijo, kér nekterikrat ne vshgè, kader trefhi; kar fe pa le takrat primeri, kadar blifk nizh na fvojim potu ne najde, kar bi rado gorélo, ali pa tudi sató, kér vzhasi, zhe sa poredama dvakrat na eno mefto tréfhí, drugi trefk fhe pogafi perve ftrole ogenj; to pa puh ftorí, kakor tudi ftrel pogafne, zhe va-nj vftrelí, defiravno ni bafano s vodó.

O. Kaj pa je puh, ki vzhasi zhloveka ali shivino ubije, zhe fo bliso kraja, kamor trefhi?

Š. Snano je, de zhlovek ali shivina ne more shiveti bres sraka, pa tudi v možno fpridenim sraku ne. Trefk s fvojo vrozhino in s shvepljenim fmradam takó možno srak sredká, odshéne in fpridi, de nobena shival ne more v njem shiveti, pade ko mertva in pravimo, de jo je puh pobil.

O. To fe mi práv neumno sdi, de ftavijo magnet na zerkve in pohifhtva, in de miflijo, de potlej ne bo v nje trefhilo.

Š. Škufhnja uzhi, de v nar bolj vífôke rezhi nar raji tréfhí, posebno ako fo te rezhi take, ktere blifk na fe vlezhejo, kakor je slató, frebró, sheleso i. t. d. Ako fe tedaj, kér slató fhe mozhnejí blifk na fe vlezhe, ko sheleso in varje pred rijo, v nar vífhi kraj zerkve, ali kakiga družiga pohifhtva shelesen kol s poslazhenim verham poftavi, in fe do tal s shelesno fhino napelje, bo le v ta kol trefhilo; ftrela (blifk) bo sderzhala po kôli in fhinila v semljo, in hifha ali zerkev je obvarvana fhkode. Poglejte! kakó dobra in modra naprava fo magneti!

O. Nekteri ljudje fe nizh trefka ne bojé, in tam pod milim nebam ftóje, defiravno fe blifka in trefka, jeft fe pa hitro fkrijem pod kak kosolz, drevó, svonik ali drugo podftrefhje.

Š. Lepó fe naftavite ftrelí, kader kaj takiga ftorite, sakaj na polji nar raji trefhi v take rezhi sató, kér fo nar vífhi.

O. Kaj mi je tedaj ftoriti, zhe me huda ura na potu ali na polji sadéne?

Š. Takrat ne smete tezhi, dirjati, de ftrole sa fabo ne potegnate, ne hoditi pod kosolz, svonik, famotno podftrefhje, ne pod hraft, ôrh ali kako drugo kofhato drevó; le od bukve pravijo, de v njo ne trefhi. Amerikanzi, kader vidijo fe priblishevati hudo vreme, hitro beshé v bukovo hofto, in tam takó dolgo oftanejo, de hudo vreme mine, kér fkuhnja jih uzhi, de pod bukvo fo bres nevarnosti, in nikjer fe ne bère, de bi bilo kdaj v to drevó trefhilo. Kakó fe je fploh sadershati ob hudi uri, fte she brali v Novizah lanfkiga leta. J. Jashirk.

Izdelovanje českých kolovratů v Terstí.

Iz Barkole so nam čast. gospod fajmošter Rebec pisali, de so začeli české kolovrate tudi v Terstí delati; mojster je g. Mainich v ulicah pri Dogani, blizo rudečiga mosta. On je po poslani podobi 5 lepih kolovratů naredil, na kterih so v Barkoli na enkrat predli, de jih je bilo lepó viditi.

Kakó je pač to?

Nemške kmetijske novice ne nehajo od hvale pozimskiga korúna (krompirja) govoriti, kakó dobro se obnaša, če se v Velkiserpanu sadi i. t. d. Tudi mi smo to skušnjo že davnej v Novicah naznanje dali in smo jo tudi sami že dve jeseni poskusili; pa je ne moremo hvaliti. Korún, dobro zadelan, je čez zimo v zemlji nepoškodvan obležal, tode jedli smo ga še le takrat, kakor navadno sajeniga. Kakó je tó? Ali smo sami mi takó nesrečni bili? Ali je morebiti kak drugi kmetovavec enako skušnjo na Slovenskim naredil? Ali morebiti imenovani časopisi nekoliko bahajo? —